

Fakta om Vikingatiden

Vikingatida Mynt

En kort introduktion till de första svenska och danska mynten.

Vikingatida Mynt

Andra häften i serien behandlar:

1. Vikingatida mynt
2. Vikingatida mått & vikt
3. Lag och rätt på vikingatiden
4. Vikingatida handel
5. De första danska och skånska städerna
6. Resor och transporter under vikingatid och tidig medeltid
7. Vikingatida idrott, lek och dans
8. Kungamakt, hövdingar och ting
9. Tempel, offerlundar och kärr
10. Fria män under vikingatiden
11. Fria kvinnor under vikingatiden
12. Barn under vikingatiden
13. Bryten och trälar under vikingatiden
14. De äldsta källorna om Skåne
16. Dansk och skånsk järnålder-keltiska kontakter
17. Järnålderns och vikingatidens guld- och silverskatter
18. Romare och germaner
19. Kristnandet av Skandinavien
20. Kalendern
24. Skånsk drama; Erik Ejegod till slaget vid Foteviken
30. Sigtunaannalerna
31. Vitaliebröderna – Östersjöns medeltida pirater

Författare: Karl-Fredrik Wasén

Grafisk form & produktion: Danny Bengtsson

Myntillustrationer: Danny Bengtsson

© Bilder på sidor: 1, 2, 3, 4, 23 och 24 Fotevikens Museums Bildarkiv

© Fotevikens Museum 2011

”I hans (Erik Ejegods) Tid kom Folket, der saa længe havde lidt Nød som Følge af Dyrtiden, atter paa Fode, og Kornet som nu betimelig Regn, trivedes nu igjen, ja, medens han stod for Styret, var der saa stor Overflod paa Markerne, at en Skjøeppe Korn, likegyldigt hvilken Slags, kunde købes for en Penning.”

Saxo Grammaticus c:a 1200

BYTEN VIKINGATID

“Det var två män som var födda enligt rätten, jämnstora i släktskap, men ojämna i ägor och vilja. De hade en osämja om jord och gjorde varandra skada, den starkaste av dem mer än den andre, innan deras osämja kom till alltinget och blev behandlad där. Den som tidigare var mäktigast blev dömd att betala. Men vid första betalningen gav han en gässling för en gås, en kulting för ett gammalt svin, och för en mark bränt guld gav han en halv mark guld och den andra halvan var av lera och slam, och dessutom lovade han den andre vedergällning som tog emot godset för skulden. Hur dömer du om detta, herre?

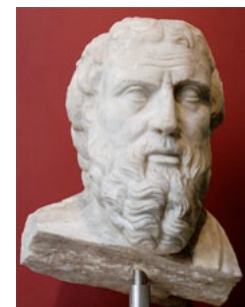
Kungen sade: “Han ska betala allt som han dömdes att betala och sin konung tre gånger av det samma. Och om det inte är lämnat inom ett år blir han dömd laglös och tvingas lämna alla sina ägor. Hälften av hans gods tillfaller då konungsgården och hälften tillfaller den som han var skyldig böterna.

Emund tog alla de mäktigaste männen som var där som vittne på denna dom och att den var efter den lag som gällde för tinget i Uppsala.

Kungens budskap var det att han krävde av islänningarna att de skulle ta emot de lagar som han hade stiftat för Norge och ge honom böter för dödade undersåtar och nässkatt, en penning av det slag som det gick tio av på varje aln vadmal, för varje näsa i landet.”
(Ur Snorri Stulason: Olav den heliges saga)

Och när det var svår missväxt på Island tillät kung Harald fyra skepp att fara med mjöl till Island och sade att inget skeppspund skulle vara dyrare än ett hundrade vadmal.

(Snorris Kungasaga)

BAKGRUND

Den grekiske historieskrivaren Herodotos berättar att Lydierna i nuvarande västra Turkiet var de första att prägla guld och silvermynt och hade de första permanenta handelsbodarna.

Det var den lydiske kung Alyattes (610-550 f.Kr.) som införde mynt som betalningsmedel, värdemätare och värdebevarare. Mynten, kallat ”stater”, var gjorda av electrum, en legering av guld, silver och koppar. Det största myntet vägde 4,7 gram.

Mynten var praktiska som

Early 6th century BC
one-third stater coin.

betalningsmedel exempelvis till soldater, då kungens prägling garanterade värdet. De tog även liten plats och var hållbara.

Snart infördes de i Grekland. Under klassisk tid på

400 talet f.Kr. präglades mynt överallt i Grekland. Eftersom de flesta var analfabeter präglades en symbol som visade stadens namn, Uggla för Athen (Athene = Uggla), Ros för Rhodos (= ros), eller mera fantasifullt, ett mytologiskt motiv som Pegasus, bevingad häst för Paros. Mynten var av guld eller silver.

Templet Parthenon, beläget på klippan Akropolis i Aten är en av de mest representativa symbolerna för det antika Greklands kultur och sofistikerade samhälle. Templet är ämnat åt gudinnan Athena.

Tidigt mynt från Aten som visar gudinnan Athena med hennes uggla på baksidan.

FORNTIDA HÄRSKARE LYDIEN

Kung Alyattes c. 610-550 f.Kr.
Kroisor (Krösus) 550-545 f.Kr.

GREKLAND

Klassisk tid 500-330 f.Kr.
Alexander den store 336-323 f.Kr.

ROMERSKA RIKET

Caesar 100-44 f.Kr.
Augustus 27 f.Kr.-14 e.Kr.
Tiberius 14-37
Caligula 37-41
Claudius 41-54

Kung Philip av Makedonien var den första att prägla sin egen bild på mynt på 300-talet f.Kr.

Övriga länder kring Medelhavet började kring denna tid prägla mynt. På Caesars (100-44 f.Kr.) tid infördes romerska mynt i hela romerska riket.

Romarna präglade mynt av guld, silver och koppar.

Caesar avbildad på en denarius från 44 f.Kr.
From Wikipedia, the free encyclopedia.

ROMARRIKET UNDER KEJSARTIDEN

Några av dessa romerska mynt hittade vägen till Skandinavien.

Solidus från 327 med bild av Konstantin den store

Exempel på sestertier

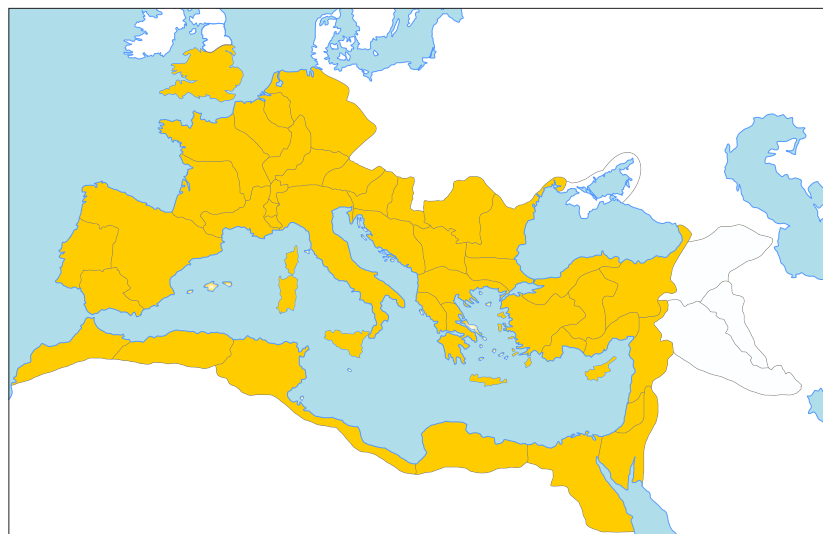

Sestertie (latin sestertius) var under romerska republiken ett litet silvermynt och under kejsartiden ett mässingsmynt.

Första raden 157 f.Kr. Romerska republiken, 73 Vespasianus, c. 161 Marcus Aurelius, c. 194 Septimius Severus; **Andra raden:** 199 Caracalla, 200 Julia Domna, 219 Elagabalus, 236 Maximinus Thrax

Denarius (plural: denarer) är ett romerskt silvermynt som började präglas 211 f.Kr. och var ett av de vanligaste mynten i omlopp. Ordet "denarius" kommer från det latinska deni "tio gånger", eftersom dess värde (...?)

Romarriket år 68 e.Kr.

Romerska, senare västromerska och östromerska eller bysantinska mynt, hittade vägen till Skandinavien genom handelskontakter.

Under andra hälften av 400-talet e.Kr. invaderade germanska folkstammar som angler, saxare, goter, franker, langobarder och vandaler romarriket och upprättade nya stater. De viktigaste ur skandinaviskt perspektiv var Frankerriket som bland annat omfattade nuvarande Frankrike och stora delar av Tyskland, Italien och England.

PIPIN DEN LILLES MYNTREFORM I FRANKERRIKET PÅ 700-TALET

I Frankerriket gjorde Pipin den lille (751-768) en myntreform som innebar att mynt endast präglades av en metall, silver, och bara i en valör, denaren. Mynten blev större och tunnare och vägde 1,3 gram.

Även de engelska mynten hade stor betydelse för Skandinavien. Många engelska mynt hamnade under vikingatiden i Norden och blev en förebild för våra mynt.

Notera att man kunde dela mynten lättare i Halfpenny och fathing (1/4 penny) genom ettpräglat kors på myntets baksida.

"Långkors" mynt av Æthelred II, präglad i Eadwold, Canterbury, ca. 997-1003

NÅGRA FÖRLAGOR TILL NORDISKA MYNTEN

På sina resor runt om i den då kända världen påträffade vikingarna mynt som de inspirerades av och lät kopiera. De skandinaviska vikingakungarna ville visa att de tillhörde det "moderna" Europa.

Silvermynt från järnåldern, Coritani, präglad med Dumno Tigir Seno.

Bröstporträtt av Konstantin och Konstantin IV *DEUS ADIUTA ROMANIS*, Kors på en glob på trappa.

Mynt från Konstantinopel. Präglat 1030 AD. Romanus stående mot en pall, med krona och regalier. Triple ram med åtta kulor.

DANSKA MYNT

De första kända skandinaviska mynten präglades i Hedeby som kopior eller förfälskningar av utländska mynt, ofta Karl den stores denarer från Dorestad på 800-talet. Då de skandinaviska myntpräglarna inte förstod myntens inskrift kunde det till exempel

Karl den stores denarer från Dorestad

stå två halvmånar och "STAT" eller "TAT" på en sida istället för "DORSTAT" som på originalet.

De efterbildade mynten var något större än originalet och vägde 0,75-1,00 gram.

Ofta hade mynten en ögla och hade använts som hängsmycke.

Så småningom hittade myntverket i Hedeby på egna motiv på sina präglingar såsom; husbyggnader, krigare med spjut, vikingaskepp med segel, hjortar, fiskar, ormar, tuppur m.m.

På 900-talet går man över till att prägla halvbrakteater, tunna mynt där myntbilden upplösts och ersatts av stora och små kors, korsade kors och kors vars armar slutar med tre kulor, trianglar, slingor m.m. De är mycket lätta, 0,20-0,50 gram.

Ingen av ovannämnda mynt tros ha haft betydelse som betalningsmedel, andelen skandinaviska mynt i vikingatida myntfynd från 800-900-talen är mycket få.

Smyckesbrakteat som antas föreställa Oden.

Mynt präglade av Sven Tveskägg

◀ Ungefärlig storlek på de vikingatida silvermynten

FÖRSTA SKANDINAVISKA KUNGAMYNTEN

År 995 lät kung Sven Tveskägg (850-1014) av Danmark prägla de första silverpenningarna eller danerna. Dock inte som betalningsmedel i första hand, upplagan var endast 20 000, utan han ville visa att han och Danmark tillhörde "det gode europeiske selskab" och att han var en kristen konung.

På ena sidan finns ett porträtt med spira, på baksidan ett kors och texten "CRUX" (latin: kors). Mynten har ett engelskt mynt som

Fragment av Æthelred II myntet, slaget i London av Beorhtlaf, Beorhtsige eller Beornwulf mellan 985 - 991 AD. Fragment är funnet i Staffordshire, England.

Sven Tveskägg och jomsvikingerne på Harald Blåtands begravning. Av Lorenz Frølich

förebild: Æthelred II mynt från 991-007. Mynten hade präglats i Lund med texten "ZWEN REX AD DENAR" (Sven, konung hos danerna eller konung i Danmark) och "GODWINE MAN DNER" (Godwin, myntmästare hos danerna).

Följande myntsystem gällde i Skåne från 995:

1 öre = 30 penningar

1 örtug = 10 penningar

1 mark = 240 penningar

Det fanns endast 1 penningmynt.

Olav Trygvasons kröning av Peter Nicolai Arbo.

ÖVRIGA SKANDINAVIEN

I Norge präglade kung Olav Trygvason (995-1000) från 995 mynt med "ONLAF REX NOR" präglade av "GODWINE M NO".

I Sverige präglade Olof Skötkonung (995-1022) mynt från 995, av

Silvermynt slaget för Olof Skötkonung

21 olika typer i silver, vikt 1-3 gram, varav de vanligaste var:

1. Penning, Sigtuna. Framsida: Bröstmål & spira, baksida: Likarmat, dubbelsidigt kors med "CRUX" i vinklarna. 1,37 gram.
2. Penning Sigtuna F: Bröstmål utan spira, B: Likarmat, dubbelsidigt kors med trebågiga ändar 2,47 gram.
3. Penning Sigtuna F: som typ 1, B: som typ 2, 2,20 gram.
4. Penning Sigtuna F: Litet kors i mitten av fältet B: som typ 1.

Mynt präglat av Anund Jakob Jonsson

Hans efterföljare Anund Jacob (1022-1050) präglade endast två olika mynttyper:

1. Penning Sigtuna F: Kungens bröstbild vänd till vänster "ANVD REX IND" B: Dubbellinjigt kors som vid myntets kant slutar i tre halvcirklar. "VLAR IN SITN" 1,03 gram.
2. Penning Sigtuna F: Kungens bröstbild bärande spetsig hjälm med en spira slutande i tre punkter. Kungen vänd till vänster. B: Dubbellinjigt kors inom inre ring, utgående från en cirkel.
3. Myntningen upphörde i Sverige 1050 fram till 1190.

Mynt i Sverige:

1 Mark = 8 öre = 24 örtugar = 208-210 gram silver

1 Öre = 3 örtugar = 24 eller 27 gram silver

1 Örtug = 8 gram silver

1 Mark silver = 8 öre silver

1 öre silver = 3 örtugar silver

1 örtug silver = 12 penningar

1 penning = en skäppe korn

1 penning = 1 gr silver

Det fanns vid denna tid endast penningmynt präglade i silver.

Man klippte av mynt om man ville ha växel, Crux- eller korsmynten var populära för att de enkelt kunde brytas i fyra delar.

DANSKA MYNT

Knud den store (1014-1035) fortsatte prägla silverpenningar med kungabild på framsidan och kunganamnet, titeln "CNVT REX DENORVM", med större eller mindre kors på baksidan. Ibland stod myntslagningsorten angiven, exempelvis Roskilde, och mynt-

Mynt ur den Danska serien, präglad av Knud den store.

Knud den store

mästarnas namn som Ælfnod, Leofnoth, Svend eller Toci.

Hardeknud (1035-1042) lät prägla de flesta mynt i samma stil som Knud. Undantag var ett Lundamynt inspirerat av mynt från bysantinska kejsarna Basilius II och Konstantin VIII, med två bröstbilder med en fot mellan sig på framsidan.

Mynt ur den skånska serien, präglad av Knud den store.

Hardeknud lät även prägla kristna motiv med Gudslammet och Heligeandesduvan.

Mötet mellan Hardaknud och Magnus den gode - (H Egedius).

Vid Knud den Stores död i november 1035 hade redan den sjuttonåriga Hardeknud blivit insatt som sin fars ställföreträdare på tronen i Danmark. Det var också där han befann sig när han fick dödsbudet, engelsmännen valde genast Hardeknuds illegitima halvbror Harald Harefod till regent över England i Hardeknuds ställe. Samtidigt frigjorde nordmännen sig från det Danska herredömet och tillsatte den purunge Magnus som kung, Hardeknud fruktade därför även ett angrepp från Norge och vågade inte lämna Danmark.

Magnus och Hardeknud kom emellertid överens, och beslutade att den längstlevade av dem skulle ärvta tronen i både Danmark och Norge. Hardeknud dog först, han blev bara 23 eller 24 år. Krönikan skriver om honom, att "i hele sin kongetid udrettede han intet der var en konge værdigt".

Hardeknud mynt med Æthelred II's namn.

Sven Estridsön (1047-1074) lät prägla mynt både i anglosachsisk och i bysantinsk stil.

Harald Hein (1074-1080) lät endast prägla två mynttyper:
1. Kungen i profil med draget svärd.
2. Helgon med kors eller "krumstav".

Minnessten över Kung Erik Ejegods, Borgvold, Viborg, Danmark.
 Texten lyder "Vidfare reiste liden sten, efter Erik Konning sin, Ejegod, der sydpå døde"
 - och under det står följande: "Fjernt fra sit kære Fædreland".

Oluf Hungers (1086-1095) mynt påminde om Knuds mynt.

Erik Ejegods (1095-1103) mest kända mynt visar en krönt kung med draget svärd. Två Lundamynttyper visar två krönte män.

Niels (1104-1134) eller "NICOLAVS" som det står på myntet, hade förutom kungabilder även byggnader på sina mynt.

DE NORDISKA KUNGARNA UNDER VIKINGATIDEN

DANMARKS KUNGAR

Gorm den gamle	ca 950
Harald Blåtand	ca 950 - ca 985
Sven Tveskägg	985 - 1014
Harald	1014 - 1018
Knut den store	1018 - 1035
Hardeknut	1035 - 1042
Magnus den gode	1042 - 1047

Estridska ätten

Sven Estridsson	1047 - 1074
Harald Hen	1074 - 1080
Knut den helige	1080 - 1086
Olof Hunger	1086 - 1095
Erik Ejegod	1095 - 1103
Nils	1104 - 1134
Erik Emme	1134 - 1137
Erik Lam	1137 - 1146

SVEARIKETS KUNGAR

Olof Skötkonung	ca 995 - 1022
Anund Jakob	ca 1022 - 1051
Emund gamle	ca 1051 - 1060
Stenkil	ca 1060 - 1066
Halsten	ca 1066 - 1080
Inge den äldre	ca 1080 - 1084
Blot-Sven	1084 - 1087
Inge den äldre	ca 1087 - 1110
Inge den yngre	ca 1110 - 1123
Inge den yngre och brodern Filip samregerade	ca 1118 - 1120
Rangvald Knaphövde	ca 1123 - 1128

Magnus Nilsson Kung i Västergötland och senare hela riket	ca 1125 - 1130
Sverker den äldre	1130 - 1156
Erik den helige	1156 - 1160

NORGES KUNGAR

Harald Hårfagers ätt

(samt danska kungar och deras jarlar)

Harald Hårfagre	ca 885-933
Eirik Blodøks	ca 933-935
Håkon den gode	ca 935-960
Harald Gråfell	ca 960-970
Harald Blåtand	ca 970-986
Håkon Sigurdsson Ladejarl	ca 970-995
Svein Tjugeskjegg	ca 986-1014
Olav Tryggvason	995-1000
Eirik och Svein Jarl	1000-1015
Olav Haraldsson (den hellige)	1015-1028
Knut den mektige	1028-1035
Håkon Jarl	1028-1029
Svein Alfivason	1030-1035
Magnus den gode	1035-1047
Harald Hårdråde	1045-1066
Magnus II	1066-1069
Olav Kyrre	1066-1093
Håkon Toresfostre	1093-1095
Magnus Berrføtt	1093-1103
Olav	1103-1115
Øystein I	1103-1123
Sigurd Jorsalfare	1103-1130
Magnus den blinde	1130-1135

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Benedixen, Kirsten: *Danske mönt, København 1967*

Jensen, Jörgen (red): *Tusintallets Danske Mönter, Nationalmuseet 1995*

Jönson, Lars-Ingvar & Saxin, Bernt: *Mynt från Sveriges medeltid, Göteborg 1969*

Malmer, Brita: *Den svenska mynthistorien, Vikingatiden 995-1030, Värnemo 2010*

Myntning i Sverige 995-1005, Stockholm 1995

Hans Hildebrant: *Mynt från Sveriges medeltid 1879-1903*

Fotevikens museum är en kulturhistorisk satsning i Vellinge Kommun. Verksamheten bedrivs i form av en stiftelse. Huvudämne är marin arkeologisk forskning samt experimentell arkeologi inom hantverk, hus- och båtbygge med koncentration på vikinga- och medeltid.

Vikingastaden vid Foteviken är en mötesplats för vikingar från hela Europa. Det ligger vid stranden på halvön Hammarsnäs, längst ner på Sveriges sydvästra spets. Miljöerna innanför ringvallen består av hus från sen vikingatid. Här möter man smeden, husmor, garvaren, båt- och husbyggaren, keramikern, träsnidaren och bronsgjutaren. I vävstugan är man i full gång med att bearbeta den egna ullen med kardning, tovning, spinning, färgning och vävning.

Vikingastaden är en stor del av Fotevikens Museums pedagogiska och levandegörande kulturhistoriesatsning.

Den utåtriktade verksamheten vänder sig både mot skolorna och de besökande turisterna.

Genom vikingastadens miljöer och hantverksproduktion kan såväl barn som vuxna få ta del av livet i ett samhälle från sen vikingatid. En omfattande IT-verksamhet med produktion av CD-rom, video, hemsidor och trycksaker visar på museets framsynthet när det gäller spridande av kulturhistorisk information med hjälp av ny teknik.

På Fotevikens museum läggs stor vikt vid att bevara och återskapa hantverket från medel- och vikingatiden.

I form av kurser behandlas olika tekniker som bronsgjutning, garvning, keramiktillverkning, läderarbeten, korgflätning m.m. Utlärandet baseras på gamla beprövade metoder.

Detta häfte är en del i en serie med korta fakta om vikingatiden.

museum@foteviken.se

Här kan du boka guidningar och få offerter på olika arrangemang, beställa broschyrer etc.

Fotevikens Museum

Fotevikens Museum
Museivägen 24, 23691 Höllviken

Tel: +46(0)40-330807

Fax: +46(0)40-330819

museum@foteviken.se

www.foteviken.se

AmaProf

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden